

Lapin Kansa 6.11.2006

Saamelaiset ja kollektiivinen omistusoikeus

Viimeaikaisessa keskustelussa ILO-sopimuksen ratifioinnin esteiden poistamiseksi jotkut johtavat saamelaiset poliitikot ovat vaatineet saamelaisten kollektiivisten oikeuksien vahvistamista entisten lapinkylien maihin. Hiljattain julkistetut tutkimukset osoittavat kuitenkin etteivät tällaista kollektiivista omistusoikeutta ole koskaan ollutkaan.

Lappalaisten oikeus lapinkylän sisällä on ollut yksittäisten sukujen ja perheiden oikeus harjoittaa perintömaillaan ns. lappalaiselinkeinoja (poronhoitoa, kalastusta ja metsästystä). Täytyy kummastella kollektiivisten oikeuksien vaatimusten esittäjiä siitä, että he eivät muista tai ole tietoisia miten kävi alkuperäisten kansojen oikeuksille entisessä Neuvostoliitossa. Siellähän vallankumouksen jälkeen julistettiin, miten kaikkien sorrettujen kansojen oikeudet voidaan nyt turvata. Mutta käytännössä kävi toisin.

Muistan kun Norjan TV:n toimittaja Jussi Kalvemo 1980-luvun lopulla pääsi tekemään ohjelmaa Kuolan niemimaalla asuvien saamelaisten keskuudessa Stalinin ajasta. Silloin eläneiden vanhojen saamelaisten kuvaukset pakkokollektivisoinnista olivat järkyttäviä kertomuksia ihmisoikeuksien kokonaisvaltaisista polkemisista.

Pakkokollektivisointi tarkoitti yksityistilojen maiden ja porokarjan luovuttamista vastikkeetta perustettaviin kolhooseihin ja sovhooseihin. Kollektivisointi merkitsi porosaamelaisten täydellistä nujertamista ja alistamista järjestelmään. Kolhooseja ja sovhooseja perustettiin poromiehiä painostamalla ja uhkailemalla. Niihin liittymättömille poromiehille määrättiin sietämättömiä veroja. Pakkokollektivisoinnin tavoite oli sisällytetty ensimmäiseen viisivuotissuunnitelmaan.

Kollektivisointi merkitsi varsinkin Kuolan saamelaisille varsin rankkaa kohtelua. Vauraita poromiehiä, joilla oli vaikutusvaltaa yhteisön asioissa, kohdeltiin ankarammin. Miehet vangittiin ja tuomittiin pikaoikeudenkäynneissä luokkaviihollisiksi. Omistavan luokan nujertamisen yksi keino oli heidän taloudellisen selkärangan katkaiseminen. Neuvostokansalaisten vangitsemisten ja karkottamisten taustalla olivat poliittisten ja kansallisuuskysymysten ratkaisemisen ohella monisäikeisiä taloudellisia näkökohtia.

Jussi Kalvemon ohjelman perusteella voi todeta, että Kuolassa asuva saamalainen väestö joutui jostakin syystä ensimmäisenä pakkokollektivisoinnin ja karkotusten kohteeksi. Ensimmäinen toimenpide oli Nuortijärven kolttien pakkosiirto pois kotiseudultaan 1920-luvun lopulla. Täydellisen kollektivisointi ei tarkoittanut ainoastaan varakkaiden poromiesten, vaan yleensä itsenäisten yrittäjien täydellistä alistamista. Eri ryhmiin kuuluneiden perheiden pakkotoimenpiteiden ankuruus vaihteli sangen suuresti.

Kannattaa todellakin tarkkaan miettiä mitä tarkoittaa käytännössä saamelaisten kollektiivisten oikeuksien toteuttaminen. Sitä ei saa toteuttaa siten, että lappalaisten ja saamelaisten historiallisia suku- ja perheoikeuksia rajoitetaan käyttämällä maanomistusta ja nautintaa rajoittavana vuosilukuna 1875. Se ei tekisi oikeutta lappalaisten historiallisten oikeuksien toteuttamiselle käytännössä.

Saamelaisten mahdolliset kollektiiviset oikeudet maihin ja vesiin on selvitettävä oikeusvaltion periaatteisiin kuuluvia menettelytapoja käyttäen. Sellainen vallankäyttö, joka pyrkii mitätöimään historiallista totuutta ei ole osoittautunut kestäväksi missään päin maailmaa. Vain todelliseen oikeushistoriaan perustuvat mallit ovat osoittautuneet toimiviksi.

Jouni Kitti
Saamelaiskäräjien jäsen 1996-1999